

blematike kršćanskog djelovanja na prostoru hrvatskih zemalja u prvoj polovici 20. stoljeća. Budući da je sam Krišto na početku knjige natuknuo kako je jedna od osnovnih zadaća njegova rada obavještavanje šireg čitateljstva o djelovanju HKP-a te ujedno stvaranje temelja za neka buduća istraživanja, smatram da je zadaća ovim djelom obavljena uspješno.

MLADEN BALENT

Mateja REŽEK, *Med resničnostjo in iluzijo: Slovenska in jugoslovanska politika v desetletju po sporu z Informbirojem 1948-1958*, Modrijan, Ljubljana 2005., 224 str.

Autorica M. Režek prikazuje političke promjene u Sloveniji i Jugoslaviji u vrijeme nakon sukoba s Informbiroom, obilježenog pronalaženjem posebnog jugoslaven-skog puta u komunizam, osobito uvođenjem samoupravljanja. Nagle promjene uzrokuju sporove u SKJ i razbijanje partijskog monolita, koje autorica nepažljivo imenuje prvim raspuklinama unutar komunističke stranke. (7) Naime, o prvim većim raspuklinama u vodstvu KPJ može se govoriti već u vezi s Andrijom Hebrangom (1944., 1946., 1948.).

Autorica je postavila nekoliko teza koje su u suglasju s stavom mnogih povjesničara o početnom razdoblju komunističke Jugoslavije, pa tako i Slovenije. Primjerice, takva je ocjena da je federalizam jedna od središnjih značajki nove Jugoslavije, što je iskazano i u samom nazivu države, ali Režek naglašava da su ustavna načela bila u sjeni centralizma KPJ koja je nadzirala i usmjeravala sva područja života. Vlast je isticala načelo jedinstva vlasti, a autorica upozorava na neovisnost izvršne vlasti, koja je imala pravo donošenja uredbi sa zakonskom snagom, a time i formalnu ulogu skupštine. Ovisnost sudstva od vlasti, između ostalog, dokazuje i institut sudaca laika, pa je, primjerice, u Bosni i Hercegovini još 1951. bilo 60% sudaca bez pravnog obrazovanja. Nije se poštivalo pravo da nema kažnjiva djela bez zakona koji ga određuje, a osim toga, naglašava autorica, sudovi su često jednostavno prepisivali optužnice koju su sastavljali javni tužitelji u suradnji s Udbom i partijskim komitetima. (13) Pomak prema nešto većoj neovisnosti sudstva bilo je napuštanje instituta sudaca laika početkom 1950-ih. Ranković je na Četvrtom plenumu CK KPJ 1951. utvoreno govorio o politički utemeljenim kaznenim progonima u kojima su se odluke donosile pod utjecajem lokalnih vlasti, a temeljile se na imovinskom stanju, klasnoj pripadnosti i prošlosti osuđenoga, a ne konkretnoj krivdi. Čak je 47% uhićenja, prema njegovim riječima, bilo bez temelja. (66) Međutim, Režek upozorava na ograničeni domet jačanja zakonitosti citiranjem E. Kardelja koji je rekao da sudovi moraju raditi na temelju zakona i "prema općoj liniji partijske politike". (68) Zanimljiva je izjava člana CK KPS, koji je komentirajući odnos između stručnosti i političke pravovjernosti sudaca, naglasio negativni primjer Hrvatske gdje su se reorganizacijom sudstva orijentalili samo na stručnost i natrpali sudove "s pravnicima bez obzira na to jesu li članovi Partije ili ne". (68) Prijetnju sudcima koji su se formalno pridržavali zakona ne razumijevajući revo-

lucionarne promjene, izrekao je i J. Broz Tito 1954. riječima da postoji vrhovna kontrola naroda kojom još nitko nije izbjegao. (71)

Opadanje broja kazni zbog političkog delikta autorica otkriva u činjenici da je pod novom vlašću prošlo već duže razdoblje progona takvih djela, što je rezultiralo porazom političkih protivnika i preplašenošću mogućih neprijatelja, ali i prihvaćanje vladajućeg svjetonazora od dijela stanovništva. No, pad takvih kaznenih djela bila je i posljedica izdvajanja ilegalnih prijelaza državne granice iz kažnjivih djela protiv naroda i države. Porastao je jedino broj procesa protiv katoličkih svećenika. (74) Nasuprot političkim deliktima naglo su porasli delikti iz područja gospodarskog kriminala, što je vlast tumačila novim oblikom neprijateljskog djelovanja, ali i težnjom za većim standardom. Zbog političkih djela u Sloveniji je na smrt osuđeno 211 osoba do 1951., a nakon toga nijedna. U Jugoslaviji je zbog političkog djela zadnja smrtna kazna izvršena 1954. (75) Autorica zaključuje da je jačanje zakonitosti bilo na prilično labavim nogama. Osim što su zakoni o kažnjivim djelima bili prilično neodređeni i podložni širokom tumačenju, dopuštali su se posredni i neposredni pritisci na sudove. Dakako, kao što je već navedeno, neovisnosti sudstva na putu stajalo je načelo jedinstva vlasti i monopol Partije koja se poistovjećivala s državom. (79)

Spomenuo sam autoričin zaključak da je popuštanje revolucionarnog nasilja zaošlo jedino crkvi. Nakon materijalnog slabljenja crkve, ali, dodao bih, i smaknuća te zatvaranja mnogih svećenika, ostala su sporna pitanja u vezi s ometanjem vjeronauka, opterećenjem iz prošlosti jer Katolička crkva kao "klasni neprijatelj" nije sudjelovala u borbi protiv okupatora i domaćih neprijatelja, njezinom protivljenju suradnji s komunistima i uvjerenju vlasti da Vatikan podržava talijansku stranu u sporu oko granica. (94) Bit sukoba formulirao je Boris Kreigher na plenumu CK KPS 1952. kad je odluku o ukidanju vjeronauka u školama komentirao riječima da se oni time odriču lagodnosti kontrole nad vjeronaukom, ali da postiču višu principijelnost u borbi za eliminiranje crkve kao političkog i kulturnog faktora te postupno otklanjaju "baštinu koja daje Sloveniji izrazito katoličke i vjerske značajke". *Slovenski poročevalec* iste je godine izravno ustvrdio da u školama neće biti mjesta za učitelje koji se predaju "misticizmu i mračnjaštvu". Već nakon mjesec dana te su novine javljale o otpuštenim četvorima religioznim učiteljicama. Dakako, s obzirom da se javno priznavalo da je praksa suprotna ustavnim načelima, šef slovenskog agitpropa Boris Ziherl uputio je novinare na odmjerene pisanje tumačeći da učiteljice nisu otpuštene zbog religioznosti već zato što su religiju udružile s protusocijalističkom akcijom. (97) U desetljeću nakon rata sudski je kažnjeno 319 slovenskih svećenika, a samo 1952. godine 490 svećenika je bilo kažnjenih zbog širenja lažnih vijesti, učenja vjeronauka bez dopuštenja vlasti, neprijavlivanja procesija, obavljanje krštenja i sprovoda prije upisa u matične knjige. (102) I u vezi s svećeničkim staleškim udruženjima B. Kreigher bio je izravan rekavši da je njihova uloga u tome da rastvaraju crkvu i njezinu hijerarhiju. (104)

Autorica tvrdi da je vlast strogo poštivala zakonske odredbe koje se odnose na zabrane vjerskim zajednicama, ali ne i odredbe kojima se regulirala njihova prava. Upozorava da su se napadi na crkvene objekte i svećenike kratkotrajno pojačali nakon prihvaćanja zakona, a da je to možda bila i posljedica za SKJ porazne činjenice da je prema popisu stanovništva u Jugoslaviji bilo samo 12 % ateista. (120)

U vezi s uvođenjem radničkih savjeta piše o njihovoj početnoj simboličnoj ulozi te konstatira da je ostalo nedirnuto centralističko planiranje i monopol KPJ. (32) Međutim, put koji su utrlj jugoslavenski ideolozi najbolje je izrazio E. Kardelj koji je, pozivajući se na "klasice marksizma" govorio o postupnom odumiranju države i par-

tije te o socijalističkoj demokraciji bez reakcije i birokracije. Jedan od prvih koraka u razdvajanju KPJ od državne vlasti bilo je direktivno pismo CK KPJ od 22. lipnja 1950. sa zahtjevom da se partijski sekretari razriješe dužnosti predsjednika kotarskog odbora, ali ne i izvršnog odbora NF. Dakako, istodobna direktiva da na to mjesto bude izabran najbolji član biroa kotarskog komiteta nakon njegovog sekretara, dovoljno govori o dometima odluke. (40) Pokazalo se da su neki doslovno shvatili liberalizaciju pa su, prema riječima organizacionog sekretara CK KPS Lidije Šentjurg, mislili da mogu na sastancima govoriti što god im je volja. Prema CK KPS "socijalistička demokracija je za radničku klasu, za njene saveznike, za radni narod, a ne za neprijatelje socijalizma i demokracije".(42)

Autorica naglašava da je 6. kongres KPJ/SKJ, održan 1952. u današnjoj zgradi Tehničkog muzeja u Zagrebu, bio politička prijelomnica u povijesti stranke i Jugoslavije. Poznato je da su se jugoslavenski komunisti na tom kongresu deklarativno odrekli uloge neposrednog vođe, naredbodavca i suca i nametnuli si ulogu odgajatelja u duhu socijalizma i to prije svega metodom uvjeravanja. Komunisti su priznali da nisu jedini pristaše socijalističkog pokreta, iako su "najsvjesniji" i "najodlučniji". (46, 49) No, od deklarativnog do stvarnog, dokazuje autorica, ostao je veliki ponor, a jasno je da u jednostranačkom sustavu nije moglo biti ni govora o stvarnoj demokraciji. Osim toga, svjedoci iz najviših redova SKJ govore da su J. Broz Tito i A. Ranković uskoro iskazali nezadovoljstvo s liberalizacijom. L. Šentjurg čak svjedoči da je do odluka kongresa bila suzdržana većina srpskoga i crnogorskog vodstva. No, ako nije uspio razvod SKJ i države, trajne komponente u političkom životu Jugoslavije uz samoupravljanje bili su prekid sa staljinizmom i fleksibilna vanjska politika. Jedna od zanimljivosti statutarne promjena bila je zamjena Politbiroa s Izvršnim odborom CK SKJ. Usput, gotovo idealni crnogorsko-hrvatsko-slovensko-srpski nacionalni sastav Politbiroa popravio se u Izvršnom odboru uključanjem prvog Makedonca u članstvo tog najvišeg tijela. No, iz Makedonije, kao i Bosne i Hercegovine bili su samo po jedan član, dok je primjerice, među ukupno 13 članova bilo četiri Hrvata, svi iz Hrvatske. (52)

Komunisti su Narodnu frontu preimenovali u Socijalistički savez radnog naroda 1953. da bi naglasili ulogu ove organizacije kao političke tribine gdje su se mogla izraziti različita mišljenja o socijalističkom razvoju. No, činjenica da je generalni sekretar SKJ J. Broz Tito i dalje bio predsjednik SSRNJ, a da je sekretar IK CK SKJ E. Kardelj bio njezin generalni sekretar, bili su pravi pokazatelji stvarne uloge SSRN, pa ju je Socijalistička internacionala odbiti primiti u svoje redove. (57) Režek naglašava da je držanje dviju vodećih političkih funkcija od strane jedne osobe bilo izravno suprotstavljeno odlukama Šestog kongresa SKJ. Pogotovu stoga što je J. Broz Tito zauzimao i mjesto predsjednika republike i predsjednika SIV-a, dakako, uz mjesto vrhovnog zapovjednika JNA. Nekoliko strože dogovori su se provodili na nižim razinama. (59) No, Miha Marinko, koji je naglašavao da predsjednik kotarskoga narodnog odbora ne može držati i političke funkcije jer se ne može očekivati da bi bio dovoljno samokritičan do svog rada, istodobno je bio na čelu SK Slovenije, SSRN Slovenije i slovenskog Izvršnog vijeća, a nakon toga i skupštine NR Slovenije. Slovenskim partijskim sekretarima je 1953. rekao da ako SK neće biti u stanju pravilno usmjeravati demokraciju, onda će biti neizbježno "ograničiti demokraciju". (61)

Dosta prostora posvećeno je reviziji Ustava 1953. Režek naglašava da je savezna skupština ostala dvodomna, ali da je podloga domu proizvođača postao klasni, a ne više nacionalni element. Istina, dom naroda uključen je u savezni dom, obve-

zno se sastajao u slučajevima promjene ustava, prihvaćanja društvenog plana i općih saveznih zakona, a imao je pravo sastajati se kod zakona kojima se zadiralo u odnose između republika i federacije. No, već 1954. s novelom ustavnog zakona ostala je obveza održati sjednicu samo kod promjene ustava. Ulogu republika oslabilo je i uklanjanje prezidija skupštine kao kolektivnog predsjedništva. Uvedena je institucija predsjednika države. I dalje je izvršna vlast imala veći utjecaj nego zakonodavna jer je imao pravo donošenja uredbi sa zakonodavnom snagom. Prvo izvješće SIV je skupštini podnio tek 1954. (83)

Rasprave oko načina izbora doma proizvođača otkrivaju sukobe oko uređenja odnosa u federaciji. I slovenski voditelji zauzeli su različite stavove, od toga da se izbori vrše prema visini bruto društvenog proizvoda do prijedloga da to bude prema broju stanovnika. Prema riječima B. Kidriča prvi prijedlog bi favorizirao razvijene republike, jer bi tada Slovenija imala pravo na 16% zastupnika, a prema broju stanovnika imala bi pravo samo na 9%. Najutjecajniji slovenski političari pristali su uz drugi prijedlog, ali je Makso Šnuderl inzistirao na prvom prijedlogu jer ionako Srbi uz Crnogorce, "koji se osjećaju Srbima", ali i Bosanci i Hercegovci imaju većinu u saveznom domu. (85) S. Kavčič bio je za jednak broj zastupnika iz svih republika. Prevladao je prijedlog da se zastupnike za dom proizvođača bira prema udjelu pojedine gospodarske djelatnosti u bruto društvenom proizvodu. U raspravama o ulozi doma naroda do izražaja je došla razlika prema kojoj su u korist njegove veće uloge govorili Hrvat i Slovenac, a protiv tog doma Srbin. (88) Takva nacionalna i republička podjela između federalista i centralista dobit će potvrdu i u budućim razilaženjima. Režek zaključuje da su mnoge ideje demokratizacije političkog sustava uvenule, da bi 1953. zagovornici tvrde ruke potpuno prevladali. (91) Zanimljivo je da je E. Kardelj upozorio na sjednici CK SKS da je Drugi plenum CK SKJ 1953. na Brijunima potaknut stanjem uglavnom u Sloveniji gdje, prema njegovim riječima, svaka uredba iz Beograda doživi "opću i nenačelnu kritiku na nacionalističkom temelju". Nezadovoljstvo je bilo povezano s visinom pomoći nerazvijenim republikama i pojavama u kulturi. Štoviše, ustvrdio je Kardelj, toliko nacionalizma i šovinizma u Sloveniji nije bilo ni prije rata. No, iza toga sada stoje komunisti koji ne shvaćaju da je slovensko nacionalno pitanje riješeno i da ako "ćete znati obraniti radnog čovjeka, srpskoga, hrvatskoga, japanskog itd., tada ćete znati braniti specifični slovenski nacionalni interes." (131)

Možda će se ocjena da je 1953. godina zapravo godina u kojoj je naglo porastao strah zbog mogućeg gubitka vlasti činiti pretjerana. Autorica to povezuje s prethodnim razdobljem demokratizacije, zapravo, liberalizacije. Zaokret prema čvrstoj ruci, osim Staljinove smrti i otopljanjem odnosa s komunističkim Istokom, vidi i u uvjerenju vođa SKJ da je stranka izgubila dio nekadašnje moći. To uvjerenje pojačavali su ravnodušnost među članstvom i prodor mišljenja suprotnim od stavova političkog vrha. (125) Tome bi trebalo pridodati i pritisak Zapada koji je ogromnu pomoć uvjetovao popuštanjem stege i prestankom političkih progona. Osim toga, normalizacija odnosa sa SSSR-om prekinula je nevoljko vojno približavanje NATO-u. Jugoslavija je tih godina riješila problem zapadnih granica i istodobno otoplila odnose s komunističkim istokom te otvorila procese koji će završiti u politici nesvrstanosti. Usput, prvi državni vođa izvan komunističkog bloka koji je posjetio Jugoslaviju bio je etiopski car Haile Selassie 1954., dakle devet godina nakon rata. (149, 163)

Iako bi formulaciju da je 1953. godina idejnog zaokreta trebalo barem za nijansu ublažiti, činjenica je da nakon obračuna s otklonima na Drugom plenumu CK SKJ, s revizionizmom na Trećem plenumu i s anarholiberalizmom na Četvrtom plenumu

u razdoblju 1953.-1954., od zaključaka Šestog kongresa nije ostalo puño. (145) Nagla liberalizacija, shvaćena unutar jednopartijskog sustava, ubrzo je splasnula.

Nakon poraza "partijskog liberalizma" jedina novina bilo je uvođenje komunalnog sustava s ciljem decentralizacije države i jačanjem lokalne samouprave. Međutim, kaže autorica, općine su više postale ispostave državne vlasti, zadužene za izvođenje državnih i republičkih propisa, a manje jedinice lokalne samouprave. Osim toga, i kotari su sačuvali dosta nadležnosti nad općinama. No, kao i povjesničari prije nje, i Režek naglašava da je komunalnim sustavom podcijenjeno nacionalno pitanje jer su kotari i općine jačali najviše na račun republika. (156) Od 47.310 službenika, bez ministarstva za obranu, od 1948. do 1956. njihov broj pao je na 10.328. Međutim, suprotno decentralizacijskim težnjama 1956. usvojena su dva zakona kojima su se uveli novi savezni upravni organi poput uprava, direkcija, inspektorata i komisija. Ukupno ih je bilo 73. Političko vodstvo je "centralizaciju u decentralizaciji" opravdavalo niskom razinom političke svijesti zbog čega planovi nisu izvršavani, a narastao je i gospodarski kriminal. (158)

S obzirom na slabu istraženost Đilasovog utjecaja na komuniste i intelektualce u drugim republikama, čitateljima izvan Slovenije bit će zanimljivo pročitati da su pod njegovim utjecajem bili suradnici časopisa *Naši razgledi*, među kojima i Ljubo Bavcon, kasniji ugledni sveučilišni profesor prava. (143)

Autorica piše i o gospodarskim odnosima među republikama, napose o pomoći razvijenijih republika. Prema podacima preuzetim od Jože Princiča, povjesničara koji se sustavno bavi gospodarskim pitanjima, Slovenija je u razdoblju od 1953. do 1955. u savezne fondove odvajala 33% svoga narodnog dohotka, Hrvatska 28%, a Srbija 13%, dok su druge republike bile uglavnom korisnici. (49)

M. Režek točno pogađa razloge zašto se nacionalno pitanje marginaliziralo. Osim ideološkog razloga, tj. uvjerenja da je pobjedom radničke klase stvorena socijalistička zajednica u kojoj je nacija marginalna činjenica te da je federalizacija najbolje državno uređenje za višenacionalnu zajednicu, presudan je bio strah da bi svako otvaranje tog pitanja radalo sukobe i prouzročilo raspad Jugoslavije. (170)

Posebno je zanimljiv odlomak koji govori o uvjerenju J. Broza Tita da će u budućnosti nacije nestati, iako je bio kontradiktoran jer je taj proces tumačio s nacionalnih pozicija, s tom razlikom da su to bile pozicije jugoslavenstva. Prema svemu sudeći vođa jugoslavenske revolucije upravo je 1952. i 1953. bio u zenitu svog jugoslavenstva, nakon čega se povukao iz takvih rasprava. Štoviše, priklonio se protuintegralističkim tezama koje je E. Kardelj najjasnije uobličio u svojoj knjizi o slovenskom nacionalnom pitanju i koje su našle izraza na 7. i 8. kongresu SKJ. Iako je zato E. Kardelj u Beogradu "zaradio" epitet slovenskog nacionalista, pa je čak J. Broz Tito svome tajniku Joži Smoleu povjerio da "kad ga malo više popipaš ispod kože, na dan izide slovenski nacionalizam", a A. Rankoviću da će zbog toga s Kardeljem biti još problema. (177) Ipak, očijukanje komunističkog vodstva s jugoslavenstvom je prestalo. Daljnji razvoj s kratkim prekidom nakon sloma partijskog liberalizma i hrvatskog proljeća 1971. krenuo je putem jačanja republika i, iako znatno sporije i bez pretjeranog isticanja, nacionalnih posebnosti. Šteta što autorica opisujući sukobe oko pitanja kulturnog zbližavanja ili čak srastanja jugoslavenskih naroda, gdje su uglavnom Srbi branili kulturnu unifikaciju, a otvoreno su im se usprotivili Slovenci (Jože Pirjevec, Drago Šega, Josip Vidmar), nije upozorila na razloge zašto 1950-ih i do sredine 1960-ih odgovor nije uslijedio i s hrvatske strane. (173) Dakako, odgovor se krije u vrlo visokoj osjetljivosti

u odnosima između Hrvata i Srba te velikom strahu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini od opasnosti od lakih osuda zbog nacionalizma što će se kasnije i pokazati.

Dosta prostora autorica posvećuje prvom velikom štrajku u Jugoslaviji nakon 1945. u rudnicima Trbovlje – Hrastnik i Zagorje. Uzroci nisu bili samo nezadovoljstvo rudara i njihova vodstva s uvjetima rada i plaćama, nego i protujugoslavensko raspoloženje te osjećaj da je Slovenija zapostavljena. J. Broz Tito je na sjednici IK CK SKJ 6. veljače 1958. prvi put priznao da se širi nacionalizam, iako je naglasio da je to zapravo upereno protiv vodstva u Beogradu, dakle federativnim tijelima, a ne prema Srbima. Nasuprot zaključcima 6. kongresa SKJ zauzeo se za povratak revolucionarnim metodama. (187) Autorica zaključuje da su se potkraj 1950-ih produbile suprotnosti između zastupnika federalizma i centralizma, što se pokazalo početkom 1960-ih. Svako razmišljanje vođa SKJ o potrebi za sustavnim reformama, smatra M. Režek, kočio je strah zbog mogućeg gubitka vlasti. (202)

Riječ je o vrlo pitkoj knjizi, a posebnu pozornost izazvat će jer je M. Režek prva povjesničarka koja je svoj rad u potpunosti posvetila razdoblju koje je dosad bilo u sjeni onog prethodnog, tj. razdoblju do sukoba s Informbiroom. Koristila je sjećanja, kongresne i plenumske materijale SK Slovenije te arhivske dokumente. Moglo bi se joj prigovoriti zbog prevelikog oslonca na sjećanja sudionika u odnosu na druge vrste izvora. Osim toga, smatram da je autorica, osim federalnoj i republičkoj razini, trebala malo više pozornosti posvetiti nižim državnim i partijskim razinama, da bi mogla primjerima prikazati kako se ostvarivala visoka politika tamo gdje su se želje i upute viših organa često sukobljavale sa stvarnošću, što je autoricu i navelo na izbor naslova knjige. Razina CK SKJ i CK SKS to ne omogućuje uvijek, pa se ponekad čini da se u nekim dijelovima teksta nije odveć odmakla od svojih prethodnika D. Bilandžića, B. Petranovića i J. Pirjevca, koji su uspješno prikazali djelovanje najviših partijskih i državnih institucija. Međutim, unatoč ovoj primjedbi smatram da je M. Režek pokazala visoku znanstvenu razinu u obradi novije slovenske i jugoslavenske prošlosti zbog čega je izazvala interes i izvan Slovenije. Učinila je korak naprijed i nadati se je da će ubuduće više povjesničara slijediti njezin primjer i prodrijeti preko 1950. godine, te magične granice koju još uvijek malobrojni probijaju i to uglavnom objavljivanjem svojih radova u stručnim historiografskim časopisima izvan dosega prosječnog čitatelja.

ZDENKO RADELIĆ

Slavoljub ĐUKIĆ, *Lovljenje vetra, Politička ispovest Dobrice Ćosića*, Samizdat B92, Beograd 2001., 272 str.

Knjiga Slavoljuba Đukića objavljena je upravo na početku postmiloševićevskog razdoblja u Srbiji početkom 2001. godine. Knjiga se sastoji od dva dijela, od kojih prvi dio čine tekstovi iz prijašnje Đukićeve knjige o D. Ćosiću *Čovek u svom vremenu*, objavljene još 1989. godine, kada je Ćosić bio u svojevrsnom "disidentskom" razdoblju, dok drugi dio obuhvaća razgovore autora sa Ćosićem poslije 1989. godine, te dijelove njegovog dnevnika i razne druge privatne bilješke. U drugom dijelu je uz osta-